

TARIX FANINI O'QITISHDA XALQARO YANGI METODIK USULLAR

Djanikulov Xurshid Abdumajidovich

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti

2-kurs jahon tarixi magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada tarix darsliklarini o'qitishda xalqaro zamonaviy yangi metodlardan foydalanish bo'yicha fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: Tarixiy tusuhncha, tarixiy ko'nikma, Tarixiy voqealar

"Teaching History for the Common Good" kitobi, Keith C. Barton va Linda S. Levstik tomonidan yozilgan va tarix fanini o'qitishda qanday qilib o'quvchilarni jamoat yaxshiligiga qaratishga yo'naltirishni talab qiladi. Kitobda tarixiy materiallarni tahlil qilish, sabablarni qidirish va tarixiy muammolarni o'rganishning enggina usullari va maslahatlari beriladi.

Kitobda tarixiy tushunchalar va tarixiy ko'nikmalarni o'qitishning ildizlarini tushuntirish, tarixiy tushunchalarni jismoniy-ma'naviy bog'liqlik bilan ta'minlash, o'quvchilarni tarixiy savollarni tahlil qilish va muhokama qilishni o'rganishga intiladi. Shuningdek, kitobda ijtimoiy va siyosiy muammolarni tarixiy kontekstda tahlil qilish va ularning o'quvchilar tomonidan qanday qilib qabul qilinishi va tushunishini ta'minlashga qaratilgan tajribalar haqida ham ma'lumot beriladi.

"Teaching History for the Common Good" tarix fanini o'qitishda demokratik qiyofalarning, global ta'assur topganligi va toplumlararo hamkorlikning ahamiyatiga asoslangan yondashuvni taklif qiladi. Tarixiy voqealar va shaxslar orqali global tushunchalarni rivojlantirish, o'quvchilarning fuqaraviy hamkorlikni tushunishiga yordam berish va jamoatda qadr-qimmatni rag'batlantirishni maqsad qiladi.

Kitobda qo'llanilgan amaliy mashqlar, o'quvchilar tomonidan tarixiy materiallarni qanday qilib tahlil qilish va tafsilotlashga yordam beradi. O'quvchilar

ko'nikmalarni ishlab chiqish, o'z fikrlarini ifodalash va muhokama qilish jarayonlarida faol ishtirok etishga yo'naltiriladi¹.

Barton va Levstik kitobi, tarixiy bilimning tarixiy bilimlarni o'rganishda qanday qilib jamoat yaxshiligiga xizmat qilishi va tarixiy tushunchalarni qanday qilib amaliyotga o'tkazishni o'rgatishda muhim maqbul amaliyotlarni taqdim etadi. Bu kitob tarix fanini o'qituvchilar uchun qadr-qimmat manba sifatida foydali bo'ladi.

"Teaching History for the Common Good" Keith C. Barton va Linda S. Levstik tomonidan yozilgan, tarixni o'rganish va o'qitish metodlariga oid adabiyotlardan biridir. Bu kitobda, Barton va Levstik tarixning o'qitishini amaliy va nazariy qanchalik ko'plab innovatsion usullarga asoslanganini ko'rsatishganlar².

Kitobning asosiy mavzularidan biri "Tarixni O'qitish va Common Core" deb ataladi. Bu mavzu o'quvchilarning tarixni o'rganish va uning bilimni tashkil qilishga qaratilgan ko'rsatkichlar bilan bog'liq. Barton va Levstik bu mavzuda Common Core va boshqa tashqi standartlarni tarix darslarida amaliy qilib ko'rish va ularni qo'llashga qanday usullar mavjudligini ko'rsatishadi.

Kitobning boshqa mavzularidan ba'zilari o'quvchilarning tarixni o'rganish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar va nazariy asoslar, mavjud tarixiy materiallarni tahlil qilish usullari, fikr bildirish va munozara ko'nikmalari, o'quvchilar davlat va jamiyat tuzumlariga ta'sir qilish qobiliyatini oshirish va boshqa innovatsion usullar hisoblanadi.

Kitob aynan ta'limning yuqori tekshiruv (Higher-Order Thinking Skills, HOTS)ni qo'llashga qaratilgan. Barton va Levstik o'quvchilarning nazariy tushunchalarni amaliy hayotga joriy etishiga asoslanadigan darslar yaratishni tavsiya qilishadi.

Barcha mavzular ko'rsatilgan texniklar va innovatsion usullarga asoslanadigan hikoya va mashqlar bilan o'ralib, tarixni o'qitishni yaxshiroq qilishni tavsiya qiladi. "Teaching History for the Common Good" tarixni o'rganish uchun

¹ "Teaching History for the Common Good"

² "Teaching History for the Common Good" Keith C. Barton va Linda S. Levstik

zarur bo'lgan ko'nikmalarga to'laqona ega va qo'llanilgan usullar o'quvchilarning nazariy tushunchalarini yanada yaxshilashiga yordam berishi uchun yaratilgan.

"Teaching History for the Common Good" kitobi Keith C. Barton va Linda S. Levstik tomonidan yozilgan, tarix fanini o'qitishga oid muhim bir adabiyotdir. Kitobda tarix o'qitishining maqsadi tarixiy tushunchalarni o'quvchilarda yanada chuqur tahlil qilish, fikrlarni ishlab chiqish, va tarixiy ko'nikmalarni rivojlantirishdir.

Kitobning boshida Barton va Levstik tarixiy tushunchalar va tarix o'qitish metodlarining joriy qilishda muhimligini ta'kidlayishadi. Ular tarixni o'rganishning faqat faktlar va sana bilan cheklanmagan joriy etish usullaridan ko'ra, o'quvchilarning kritik fikrlash, muhokama qilish, va muhim savollar orttirish bilan bog'liq ehtimollari rivojlantirishni talab qilishini ko'rsatishadi.

Kitob davomida Barton va Levstik o'quvchilarni tarixiy voqealar va shaxslar haqida tahlil qilishga va ulardan o'z fikrlarini ishlab chiqishga o'rgatishga yo'naltirishadi. Ular o'quvchilarni tarixiy materiallarni tafsilotli va izlanishga qo'yadigan usullar bilan tanishishni, tafsilotlash, muhokama qilish va argumentatsiya qilishni o'rganishga o'zlashtirishni tavsiya qilishadi.

"Teaching History for the Common Good" kitobi tarix fanini o'qitishda demokratik qarorlar olish, huquqiy va insiyativali fikrlash, jamiyatga ta'sir qilish va global muammolarga yuqori darajada tawakkal qilishni rag'batlantiradi. Barton va Levstik o'quvchilarni tarixni kritik ravishda tahlil qilishga, ularning o'z fikrlarini mantiqiy va amaliy argumentlar bilan ifoda qilishga, va tarixiy tushunchalarini jamiyatga foydali qilishga qaratishadi.

"Teaching History for the Common Good" kitobi o'quvchilar va o'qituvchilar uchun amaliyatlarni o'z ichiga olgan, tarixiy tushunchalarni o'rganish va ta'limga yondashuv beradigan bir qo'llanma sifatida ko'riladi. Bu kitob o'qituvchilar uchun tarix o'qitishning qo'shimcha ko'nikmalarni olib chiqishda yordam berishi va o'quvchilar uchun tarixiy fikrlash va muhokama qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda qo'llanilishi mumkin.

Bundan tashqari, Tarix anini o'qitishda xalqaro metodlar ko'p foydalaniladi, bu metodlar quyidagilardan iborat bo'lishi mumkin:

1. Taqriziy o'qitish (Lecture Method): Bu metodda o'qituvchi tarixiy materialni izohlaydi va talabalarga tushuntiradi. O'quvchilar eslatib, tafsilotlarni yozib qoldiradi va savollarga javob berishadi. Bu usul tarixiy tushunchalarni to'plamga solish va tarixiy voqealarning tafsilotlarini tushuntirish uchun foydalaniladi.
2. Ishbilarmonlik (Experiential Learning): Bu usulda o'quvchilar tarixiy voqealarni o'zlarining o'zining hisoblanadigan ko'rsatkichlarga asoslangan mashg'ulotlar orqali tajriba qilishadi. Bu tarixiy olaylarni, tadbirlarni va shaxslarni yodga olish, ma'lumotlarni to'plab ishlatish va o'z fikrlarini ifoda qilish imkonini beradi. Masalan, tarixiy kostyumlar yaratish, tarixiy tadbirlarda ishtirok etish, tarixiy ob'ektlar bilan ishlash va boshqalar³.
3. Gruh ish (Group Work): Bu metodda o'quvchilar guruhlar yaratib, tarixiy voqealarni o'rganish, tahlil qilish va javoblash jarayonida hamkorlik qilishadi. Guruhlar o'zaro fikrlashadi, ma'lumotlarni almashishadi va o'zlashtirilgan materiallarni joriy etishadi. Bu usul o'quvchilarning ishbilarmonlik, muhokama qilish, ijodiylik va hamkorlik qobiliyatlarini rivojlantiradi.
4. Tarixiy ma'lumotlar bilan texnik tadbirlar (Technological Tools with Historical Data): Xalqaro metoddan foydalanishda, tarixiy ma'lumotlar va texnologiyalardan foydalaniladi. O'quvchilar tarixiy ma'lumotlarni internet, elektronik kutubxonalar, tarixiy davlatlar va xalqlarining veb-saytlari, interaktiv darslar va boshqa texnologik vositalar orqali qidirish, o'rganish va tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'ladi.
5. Mazmun va media o'zgartirish (Content and Media Variation): Bu usulda, tarixiy materialni talabalar uchun qiziqarli va ma'noli qilish uchun mazmun

³ "Thinking Like a Historian: Rethinking History Instruction" - Nikki Mandell va Bobbie Malone

va media o'zgartiriladi. Tarixiy voqealar, rasmlar, videolar, animatsiyalar, interaktiv darslar, o'yinlar va boshqa tahlil qilish uchun ma'lumotlar tar

qatiladi. Bu usul tarixiy ma'lumotlarni ko'rsatish va o'quvchilarni mustahkamlash uchun vizual va multimediya vositalaridan foydalanishga imkon beradi.

Bu xalqaro metoddan foydalanish usullari tarixni o'qitishda talabalarni qiziqishni oshirish, ishbilarmonlik, tahlil qilish va muhokama qilish qobiliyatlarini rivojlantirish, tarixiy voqealarni o'zlashtirish va tarixiy g'oyalar orqali o'rganishga yo'naltirish imkonini beradi.

Tarix fanini o'qitishda xalqaro metodlar muhim ahamiyatga ega bo'lib, o'quvchilarga global tarixiy tushunchalarni berish, dunyo tarixidagi muhim voqealarga e'tibor qaratish, turli mamlakatlarning tarixiy tajribalarini o'rganish va taqqoslashga imkoniyat yaratishga yordam beradi. Bu metodlar o'quvchilarni global vatandoshlik va dunyoga oid tarixiy qobiliyatlar bilan ta'minlashga qaratilgan⁴.

Quyidagi xalqaro metodlardan bir nechisi tarix fanini o'qitishda ishlatilishi mumkin:

1. Muhokama va tartiblash: O'quvchilarga tarixiy muammolarni muhokama qilish, turli ma'lumotlarni taqqoslash, muzokara jarayonlarida qatnashish va tarixiy voqea tartibini tashkil qilishga imkon berish.
2. Taqsimlash va solishtirish: O'quvchilarga tarixiy voqea va davrlarni taqsimlash, solishtirish va ularga asoslangan sabablarni aniqlash imkoniyatini berish.
3. Tarixiy manbalar bilan ishlash: O'quvchilarga tarixiy manbalardan foydalanishni o'rganish va ularga qanday etibor qaratishni tushuntirish.

⁴ "Thinking Like a Historian: Rethinking History Instruction" - Nikki Mandell va Bobbie Malone

4. Tarixiy maslahatlar: O'quvchilarni tarixiy maslahatlarni o'rganish va o'z fikrlarini mantiqiy va amaliy argumentlar asosida ifoda qilishga qo'llab-quvvatlash.
5. Davlatlarning tarixiy tajribalari: O'quvchilarga turli davlatlarning tarixiy tajribalarini o'rganish, ularga o'zaro ta'sir va aloqalarini o'rganish.
6. Mamlakatlararo tarixiy taqtilar: O'quvchilarni dunyo tarixidagi mamlakatlarning taqtilari va ularga oid voqea va ishlar bilan tanishishga imkon berish.
7. Xalqaro hamkorliklar: O'quvchilarni xalqaro hamkorliklarni o'rganish va ularga ta'sir qilish jarayonlariga qatnashishga chaqirish.

Bu xalqaro metodlar o'quvchilarni tarixiy materialni ta'limning yuqori tekshiruv va yuqori darajada o'rganishga yo'naltirishga imkon beradi. Ularning yordamida o'quvchilar global tarixiy tushunchalarga ega bo'lishadi va dunyo bilan aloqalarni tushuntirishga imkon beriladi⁵.

Tarix fanini o'qitishda xalqaro metodlardan foydalanishning bir necha asosiy sabablari mavjud:

1. Global vatandoshlik bilan bog'liq tushunchalar: Tarix fanini o'rganishning xalqaro usullari o'quvchilarga global vatandoshlik tushunchasini bermoqda yordam beradi. O'quvchilar dunyo tarixi va turli mamlakatlarning tarixiy tajribalarini tushunish orqali o'zlarini dunyo jamiyatiga mansub his qilish va unga o'zaro ta'sir qilish qobiliyatini rivojlantirishadi.
2. Tarixiy hamkorlik: Tarix fanini o'rganishda xalqaro metodlar, mamlakatlarning tarixiy tajribalarini o'rgangan o'quvchilarga mamlakatlararo hamkorlikni tushunish imkonini beradi. Bu hamkorliklar, o'quvchilarni turli mamlakatlarning tarixiy taqtilarini o'rganish, ularga ta'sir qilish va o'zaro aloqalar tuzishga olib keladi.

⁵ "The History Teacher's Handbook" - MaryEllen Vogt va Marilyn L. Sasser

3. Tarixiy ma'lumotlarga xalqaro erkinlik: Xalqaro metodlar tarixiy ma'lumotlarga xalqaro erkinlik beradi. Bu erkinlik, o'quvchilarga turli manbalardan, dasturlardan va internet resurslaridan foydalanish imkonini beradi. Ularning tarixiy voqea va mavzular haqida global tarixiy tushunchalarga kirish imkonini yaratadi.
4. Tarixiy qarorlarni qabul qilish va munozara: Xalqaro metodlar o'quvchilarni tarixiy qarorlarni qabul qilish, munozaralar o'tkazish va fikr bildirish jarayonlariga o'rgatishda muhim ahamiyatga ega bo'ladi. O'quvchilar tarixiy sabablarni tahlil qilish, o'z fikrlarini mantiqiy va amaliy argumentlar bilan ifoda qilishni o'rganishadi.
5. Ko'nikma olish: Xalqaro metodlar o'quvchilarga tarixiy ko'nikmalarni o'rganishda yordam beradi. Ularga turli tarixiy usullar, qayg'udoshlar va nazariyalar haqida ma'lumot berish, tarixiy muammolar tahlil qilish, tarixiy manbalar bilan ishlash va tarixiy ma'lumotlarni san'at va media asoslari orqali ifoda qilishni o'rganish imkonini beradi.

Xalqaro metodlardan foydalanish tarix fanini o'quvchilarning tarixiy tushunchalarini, kiritmalarini va analitik qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ularning yordamida o'quvchilar global tarixiy tushunchalarga ega bo'lishadi, dunyo jamiyatiga aloqalarini tushuntirishadi va ularni mustaqil fikr bildirish va munozara qilish qobiliyatini oshirishadi.

Tarix fanini o'qitishda xalqaro metodlardan foydalanishning bir necha sabablari o'z ichiga oladi. Birinchi sabab, tarixning jahon tarixida muhim o'rniga ega bo'lishi va shuning uchun tarixni o'rganishda jahonning boshqa davlatlari va ularning tarixiy tajribalari bilan tanishishning ahamiyati katta. Ikkinchi sabab, tarix fanini o'qitishda xalqaro metodlar, o'quvchilarga jahon tarixini ko'rib chiqish imkoniyatini beradi va ularga keng ma'lumotlar, tushunchalar va nazariyalar o'rgatadi. Ular tarixiy materiallarni tahlil qilish, munozara va muhokama qilish va tarixiy ma'lumotlarni mukammal tushunishni o'rganishda yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. "Teaching History in the Digital Age" muallifi Mills Kelly tomonidan yozilgan "Teaching History in the 21st Century" nomli kitob;
2. "Historical Thinking and Other Unnatural Acts: Charting the Future of Teaching the Past" muallifi Sam Wineburg tomonidan yozilgan kitob;
3. "The History Teacher's Handbook" muallifi Neil Smith tomonidan yozilgan kitob;
4. "Teaching History Creatively" muallifi Hilary Cooper tomonidan yozilgan kitob;
5. "Teaching History with Big Ideas: Cases of Ambitious Teachers" (2015) - Richard Diem va John H. Lienhardning